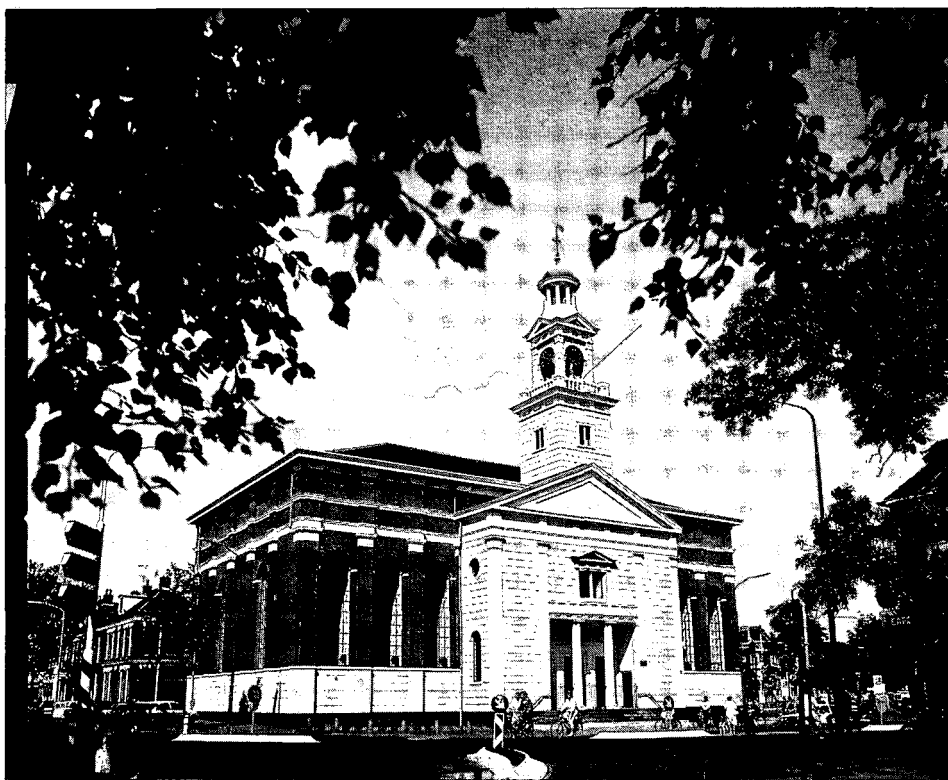


Restauratie Jozefkerk te Assen

OPNIEUW AANPASSING AAN VERANDERD GEBRUIK

Hieronder volgt de tekst van een voordracht die Ir. G. Tangerman, de architect van de onlangs voltooide restauratie van de Jozefkerk, heeft gehouden voor leden van Heemschut op een ledendag, georganiseerd door de provinciale commissie Drenthe.

Na deze restauratie en aanpassing van het interieur wordt deze, in het centrum gelegen, kerk, naast de eredienst voor velerlei (culturele) doeleinden gebruikt. Daartoe is het meubilair, evenals de kansel, verplaatsbaar gemaakt.



Voordat ik u enige toelichting geef op de restauratie van de Jozefkerk, wil ik enkele woorden zeggen over de stijl, waarin deze kerk gebouwd is, nl. de zogenaamde **Waterstaatstijl**.

Hoe is deze benaming ontstaan?

Koning Willem I bepaalde in 1824 bij Koninklijk Besluit, dat er geen nieuwe kerken of bestaande kerken verbouwd mochten worden zonder voorafgaande koninklijke goedkeuring. De uitvoering van dit besluit werd opgedragen aan de ministers van Binnenlandse Zaken, Openbare Werken en Waterstaat. In de praktijk betekende dit, dat de ingenieurs van Waterstaat de ontwerpen maakten of het toezicht hadden op de ontwerpen van anderen. Hierdoor kregen de kerken, die in het tweede kwart van de 19de-eeuw gebouwd werden, het predikaat 'Waterstaatskerk'. Deze term heeft een enigszins spottende gevoelswaarde. Waterstaatskerken zijn miskend: ze zijn gebouwd in een tijd met beperkte geldmiddelen. Kenmerkend voor deze stijl is de heldere, evenwichtige sfeer; in de nuchtere vormtaal is gestreefd naar zuivere verhoudingen. Kenmerkend zijn bovendien de zuilenstelsels, frontons en de witgepleisterde interieurs en boogramen met ongekleurd glas. Architec-

tuurhistorisch kan men beter spreken van de benaming 'neo-classicisme'. De architecten hadden een opleiding genoten, die wortelde in het 18de-eeuwse classicisme. Zij waren georiënteerd op Parijs, waar tegen het einde van de 18de eeuw het classicisme opnieuw een hoge vlucht nam. De grootste ontwikkeling van deze neo-stijl werd bereikt onder het eerste keizerrijk van Napoleon in Frankrijk. Hoogtepunt in Nederland van de neoclassicistische kerkelijke architectuur is de St. Antonius van Padua aan het Waterlooplein in Amsterdam, beter bekend als de Mozes en Aäronkerk.

De hoofdingenieurs van Waterstaat zijn geen fervente nieuwbouwers geweest; uit archiefonderzoek blijkt, dat 'Waterstaat' pleitte voor het behoud en herstel van bestaande kerken, zonedig voor uitbreiding, maar niet direct voor afbraak en nieuwbouw.

In die tijd van krappe geldmiddelen zal zuinigheid daar ook een rol in hebben gespeeld, maar er was ook waardering voor de oude gebouwen en de behoefte er zoveel mogelijk van te behouden.

Toch zijn er in die tijd diverse oude kerken afgebroken en vervangen door nieuwe; maar dat was dan een gevolg van de ter plaatse levende wensen.

BOUWGESCHIEDENIS VAN DE JOZEFKERK TE ASSEN

De kerk is gebouwd in de jaren 1846-1848. De vorm van de kerkzaal is rechthoekig, waarbij de kansel geplaatst is in het midden van de lange zijde in de symmetrie-as tegenover de uitgebouwde hoofdentree. De banken waren in een gebogen vorm rondom de kansel geplaatst.

In 1910 is de toren door brand verwoest en vervangen door een nieuwe verhoogde toren; bovendien is toen de uitgebouwde hoofdentree, die in baksteen was uitgevoerd, bepleisterd en van andere ramen voorzien.

In 1932 heeft de rondvraag in de kerkraadsvergadering grote gevolgen voor het interieur.

Ouderling H. J. Prakke stelt het kerkinterieur aan de orde en houdt een referaat, hoe naar zijn mening het interieur diende te zijn.

In de notulen van die vergadering lezen we:

'Zulk een gebouw moest voor haar 9.000 leden een levend centrum zijn, een tempel Gods, een Huis des Gebeds, daar moest een sfeer hangen, waar wij in onze heiligste ogenblikken ons thuis voelen en daar ontbreekt hier toch wel veel aan'. Prakke vraagt of het niet mogelijk is, dat een kunstenaar - kerkarchitect geraadpleegd wordt over het interieur, opdat het door ombouw weer beantwoordt gaat aan zijn doel. De gehele kerkeraad was het hiermee eens en men besloot een plan te laten maken door de bekende kerkbouwer Van der Kloot Meyburg uit 's-Gravenhage in samenwerking met de Asser architect Boelens.

Dit plan werd in de jaren 1937-1938 uitgevoerd. De 'nieuwe binnenarchitectuur' bestond in hoofdzaak uit de volgende ingrepen: De kansel werd verplaatst naar de korte zijde aan de westkant (Collardslaan), waarbij de banken en stoelen lineair werden opgesteld langs de lengte-as. Hiervoor was het nodig dat de twee boogramen aan de westzijde werden dichtgemetseld. Om extra licht te verkrijgen werd een derde raam aangebracht tussen de twee bestaande ramen aan de oostzijde (Kerkstraat).

Bovendien werden er nog vier nieuwe boogramen aangebracht aan de noordzijde boven het dak van de bijgebouwen.

Een belangrijke ingreep was het aanbrengen van 12 gemetselde pijlers in de kerkzaal met daarop een verlaagd houten gewelf in kruisvorm met kleine dwarsgewelfjes tussen de pijlers.

Dit verlaagde houten plafond ligt ± 5 meter lager dan het oorspronkelijke tongewelf.

Men was zeer enthousiast over de interieurwijziging; in de verslagen van de ingebruikname van de kerk in 1938 lezen we o.a.:

'Door het nieuwe interieur ontstaat een verdieping van het godsdienstig leven'.

'De hele kerk is meer stemmingsvol en er heerst een sfeer van diepe wijding'.

'De ramen in de nissen zorgen voor mooi, zacht getemperd licht'.

'Het kerkgebouw is een architectonische schoonheid'.

Zo enthousiast als men in 1938 over het kerkinterieur was, zo slecht was men er in de zeventiger jaren over te spreken.

'Men heeft er in de jaren dertig een grote sfeerloze stationswachtkamer van gemaakt', was de mening toen.

De langste afstand van kansel tot achterste zitplaats was 30 meter en dit werd als zeer hinderlijk ervaren.

De lineaire opstelling langs de lengte-as droeg niet bij tot het gevoel van het samengemeente-zijn en de oude foto's met de banken in gebogen vorm rond de kansel werden met heimwee bekeken.

Hoe heeft men het interieur in 's hemelsnaam zo kunnen verknoeien en dat nog maar zo kort geleden, vroeg men zich af.

Ook waren er geluiden in de kerkelijke gemeente in de trant van: 'Breek de tent maar af' of 'maak er maar een parkeergarage van'. Daaruit blijkt, dat sommigen deze kerk niet op z'n waarde hebben geschat. Gelukkig waren de mensen die pleitten voor het behoud van deze kerk in de meerderheid.

Toen de restauratie van het exterieur van de kerk in 1980 mogelijk werd door overheids-subsidies, besloot de hervormde gemeente ook het interieur weer aan te passen aan de huidige opvattingen van kerk-zijn.

Het liturgisch centrum met kansel staat weer op de oorspronkelijke plaats tegenover de hoofdingang.

De beide boogramen aan de westzijde (Collardslaan) worden weer aangebracht en de 4 ramen aan de noordzijde boven het dak van de bijgebouwen weer dichtgemetseld.

Het derde raam aan de oostzijde (Kerkstraat) is gebleven.

Ook de 12 gemetselde pijlers met het verlaagde houten gewelf zijn gehandhaafd.

Verwijdering van de pijlers met het houten gewelf zou tèn grote kosten met zich meebrengen. Bovendien is de bouwgeschiedenis nu meer afleesbaar, dan wanneer alles in de oorspronkelijke staat van 1846 was teruggebracht.

De bestaande eikenhouten banken en stoelen worden weer gebruikt in een zodanige opstelling, dat het liturgisch centrum weer in het midden van de gemeente een plaats krijgt.

De kansel is verplaatsbaar, zodat deze podiumruimte ook geschikt is voor concerten, muziekkuitvoeringen, e.d.

Ook zijn de kerkelijke bijruimten vergroot en verbeterd; een belangrijke wens was het maken van een ontmoetingshal en een goede toegankelijkheid voor lichamelijke gehandicapten.

Ook nu is de kerkelijke gemeente weer enthousiast over het resultaat van de verbouwing en restauratie; maar wellicht zal een rondvraag op een kerkeradsvergadering van een volgende generatie weer een ombouw van het kerkinterieur teweegbrengen, wie zal het zeggen.